

PRILOG DISKUSIJI O PROBLEMIMA METODIKE I DIDAKTIKE KLASIČNIH JEZIKA

Ovdje među nama manje su prisutni profesori koji rade u srednjim školama, iako ima nekoliko Slovenaca i Makedonaca. Ali je većina nas radila i u srednjoj školi (klasičnim i realnim gimnazijama), pa poznajemo probleme nastave klasičnih jezika u školi.

Svojim kraćim izlaganjem želim pobuditi razgovor o nekim pitanjima školstva. Budući da tih pitanja ima više, a vremena za njihovo osvjetljavanje malo, iznio bih samo *puncta*, a diskusija će onda (možda i polemika) stvari bolje analizirati.

U svim jugoslavenskim republikama interes za klasične jezika je opao. I u srednjoj školi i na fakultetima. Postoji bojazan da se nastava latinskog i grčkog jezika i potpuno ugasi. Razloga za to ima više, a ja bih se usudio navesti samo neke očite: Modernizacije nastave naših predmeta još nema u punoj mjeri (nemamo modernih i suvremenih udžbenika), nema uspješne propagadne klasične škole, ne vidimo realnih izgleda za poboljšanje položaja naših predmeta u društvu. Osjećamo da uistinu u nas dolazi vrijeme, kada se latinski i grčki jezik više neće učiti, barem ne kao obvezatni predmeti.

Naše društvo, čini se, u biti nije zainteresirano za klasične jezike. Ako se naši predmeti budu učili izvan škole, bit će nam potrebni suvremeniji udžbenici sa opširnijim i boljim komentarima za samostalno učenje i prevođenje klasičnih tekstova. A u vezi s ovim treba misliti na izradu modernijih prijevoda i za omladinu i za druge.

Neki budući stručnjaci (slavisti, bizantolozi, filolozi, historičari, arheolozi i drugi) morat će obvezatno na fakultetima učiti latinski i grčki jezik u trajanju od četiri semestra.

Zbog zbijenosti mojeg izlaganja, ograničenog vremenom za izlaganje, neka mi kolege i drugovi oprostite na mjestimičnim stilskim nezgrapnostima i uopće na načinu izlaganja.

Moj neki pesimizam i slabi realni izgledi za klasiku možda će nas ponukati da nešto ozbiljnije poduzmemo da se učuva nastava naših predmeta. I za to se moramo boriti svim silama. A onda bi slijedila modernizacija udžbenika i nastave uopće, o čemu želim sada natuknuti u ovim tačkama. A nemojte ovdje gledati na *stil* izlaganja i na moja *puncta*, nego na probleme i sadržaj onoga što želim kazati.

O reformaciji ili transformaciji buduće školske nastave, ako bude postojala, imam ovo mišljenje:

1. Za potrebe početne nastave treba izmijeniti sistem udžbenika, zbaciti način učenja elemenata obaju jezika na rečenicama bez sadržajne cjeline i uvesti sistem učenja na štivima-tekstovima. To i nije nešto novo u mnogim drugim zemljama. A u nas je o tome i pisano. Štiva potiču interes učenika, ako se rasporede strogo od lakih do složenih, ona olakšavaju usvajanje morfologije i sklopova rečenice. Lako je uočiti prednosti toga sistema, dok je prijelaz na čitanje klasičnih tekstova mnogo lakši i prirodniji. (Ja uglavnom imam u vidu udžbenike na srpskom i hrvatskom jeziku, tj. udžbenike iz četiri naše republike) Buduća jedna ekipa stručnjaka mogla bi bez velikih teškoća prirediti takav moderniji udžbenik. On bi se mogao koristiti u svim školama, na fakultetima, a mogao bi poslužiti i samoucima.

2. Dosadašnja Grčka gramatika (Musić-Majnarić) više nikako na zadovoljava, jer nije ni jasna ni pregledna. Stil i terminologija su pomalo arhaični. Osim toga ona je za škole preopširna. Bilo bi nužno prirediti svremeniji, moderniji i bolji udžbenik. U vezi s tim trebalo bi da budući elementarni udžbenik za grčki jezik bude sastavljen tako da u istoj knjizi bude i tekst i gramatika, kako je to i u udžbenicima za latinski jezik.

3. Kod čitanja — prevođenja grčkih pisaca, i u srednjoj školi i na fakultetima trebalo bi u prvim godinama obrađivati atičke autore (Ksenofonta, Platona, Demostena, Aristotela i možda još neke), a zatim Herodota, Homera i liriku. S tim u vezi obrađivati dijalekte. Korisno bi bilo da se studenti uvedu i u koinè diálektos.

4. Našoj školi u prvom redu nedostaje opširniji latinski rječnik. U budućem rječniku moralo bi sve biti prevedeno, kako je to i u rječnicima za strane jezike. Učenicima i studentima danas traženje riječi po rječnicima oduzima mnogo vremena (đaci su preopterećeni!), pa bi, mislim, bilo korisno da u prvim hrestomatijama i antologijama sastavljači budućih modernijih udžbenika uz tekst sa strane navedu donesu riječi i izraze za obradu pojedinih odlomaka teksta. To ne bi bilo neizvodivo.

5. Naši današnji udžbenici klasičnih jezika još su na razini udžbenika od prije 50 ili 40 godina! Izbor tekstova, pogotovo za srednje škole, a i za C i B predmet na fakultetima, mogao bi biti interesantniji i sretniji. U prvom redu izbor iz Ciceronovih djela. Uvodi, komentari i drugi dodaci morali bi biti moderniji i svestraniji. U budućim udžbenicima trebali bi o stilu i jeziku nekih rimskih autora (Salustije, Livije, Plinije mlađi, Tacit, Svetonije) dati mnogo više napomena. Obično se naime Latinska gramatika bazira na Ciceronovom jeziku i stilu. Možda bi i latinska gramatika trebala imati neki dodatak, u kojem bi bilo bilježaka-napomena o stilu nekih latinskih pisaca, čija se sintaksa ponešto razlikuje od jezika Ciceronova.

6. Kako i učenici i studenti nedovoljno poznaju državne i privatne starine, mitologiju i drugo, nužno je što prije za ove hitne potrebe prirediti opširniji priručnik u jednom svesku.

7. Učenici i studenti klasike čitaju samo u manjim ili većim izborima. Književnost se na nekim fakultetima još izlaže samo u pregledima, nedovoljno se ulazi u kritiku i u književne analize. Istina, u srednoj školi, a i na fakultetima to nije uvijek moguće. Stoga smatram da bi za bolje upoznavanje antike pri tome mnogo pomogli dobri i moderni prijevodi ili prepjevi klasičnih autora. Bili bi korisni i leksikoni za ove predmete. Prijevodi bi, kao lektira, trebali biti dostupni i učenicima i studentima, osobito kao pomoć za sastavljanje raznih referata i seminarskih radova. Imam u vidu u prvom redu eventualna buduća klasična odjeljenja u srednjim školama. Mislim da nije dovoljno da učenici uče *samo jezik*.

8. Rekao bih da danas nije potrebno, pogotovo u srednjoj školi, zadržavati onu starinsku preveliku strogost pa i tzv. gramatiziranje. Učenici moraju naše predmete zavoliti. To će biti moguće ako učenici steknu dobre radne navike, ako nastavnici budu izlagali jasno i tačno i ako odnos učenika i nastavnika bude pravilan. Ne bi se smjelo događati, kako se to često u starim školama dešavalo, da naši predmeti učenicima omrzu, bilo zbog neke prevelike rigoroznosti ili zbog gramatiziranja.

9. O prijelazu od učenja elemenata gramatike na čitanje i tumačenje tekstova mislim ovo: Elementi i jednog i drugog jezika morali bi se učiti tri godine. To zato što će vjerojatno budući broj tjednih sati biti malen (2 sata). Najefikasnije bi bilo nastojati sačuvati odjeljenja u osnovnoj školi, kako je to još danas u nekim zagrebačkim osnovnim školama. Ovo elementarno učenje mora biti polagano, solidno, nešto opširnije. Već sam spomenuo da se mora izmijeniti sistem elementarnog udžbenika.

Još bih nešto dodao i ponovio. U vezi sa reformom ili transformacijom školstva i preobrazbom udžbenika trebalo bi, ističem, za buduće škole za studente i za druge izraditi moderne prijevode klasika u većim izborima pisaca. U školama bi se u originalu čitali manji odlomci, dok bi učenici ostalo trebali pročitati u njima dostupnim prijevodima. Ovi bi morali biti dobro opremljeni uvodima, komentarima, indeksima, kartama, ilustracijama. Sadržavali bi poglavlja o mitologiji, historiji, civilizaciji. Školske knjižnice, a i fakultetske, trebale bi biti dobro snabdjevene ovim tekstovima, da učenici ne budu primorani literaturu tražiti u univerzitetskim bibliotekama ili drugdje.

Danas se mnogo ističe kako bi budući nastavnik-profesor, osobito u završnim razredima, morao biti više voditelj ili usmeritelj, manje poučavatelj ili instruktor. Tada bi, možda, učenje bilo dublje i efikasnije. U fakultetskoj nastavi tako se i radi. Udžbenici, kojima je stalno potreban tumač, instruktor i nastavnik, nisu više dobri, nisu suvremeni. Imali smo mogućnost pregledati neke strane udžbenike za naše predmete. Danas želimo da učenici i studenti budu više aktivni, kreativni. Ako nastavnici ubuduće bude više mentor, tj. usmjeritelj, aktivnost u školama bila bi veća. Naša reforma škole to i traži. Koliko je to moguće i izvodljivo u nastavi naših predmeta, pokazat će vrijeme.

Lektira-prijevodni morali bi biti jeftini, broširani, trebali bi udovoljavati svim pedagoško-didaktičnim zahtjevima. Da bi se izmijenio pristup učenju, ponajprije treba na sve ovo spremati i navikavati buduće nastavnike. Na ovo bi morali misliti nastavnici metodike naših predmeta na fakultetima. Nije mi poznato postoji li na svim našim fakultetima kolegij *metodika nastave latinskog i grčkog jezika*. Osim toga, osobito u klas. odj. škola stariji i iskusniji profesori trebali bi svoje mlađe kolege upućivati u rad u razredu. Ne bi se, naime, smjelo događati da mladi nastavnici ne znaju snalaziti se u razredu, ne bi smjeli praviti metodičke i druge greške.

Iznio sam, na svoj način, nekoliko misli u vezi sa problematikom nastave naših predmeta. Možda sam ponešto ponovio što su drugi već kazali. Nešto je i opće poznato i provedeno u praksi. Današnje škole su se već u mnogim stvarima moderinizirale. U vezi s ovim, što sam ja iznio, volio bih da budem korigiran. Volio bih da moje misli budu dopunjene. Očekujem da će se u razgovoru, u diskusiji o ovim pitanjima sve bolje razmotriti. Među nama ovdje nalaze se i oni, koji su dosta radili i koji i sada rade u raznim srednjim školama ili obavljaju nastavu na fakultetu. Želja nam je da se nastava naših predmeta ipak poboljša. Ali, ističem, u prvom redu moramo se danas svim silama boriti da u školstvu očuvamo nastavu latinskog i grčkog jezika. Istom onda dolazilo bi na red sve ovo što govorimo o suvremenijoj i modernijoj nastavi.

Sarajevo.

Ž. Puratić.